

המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים

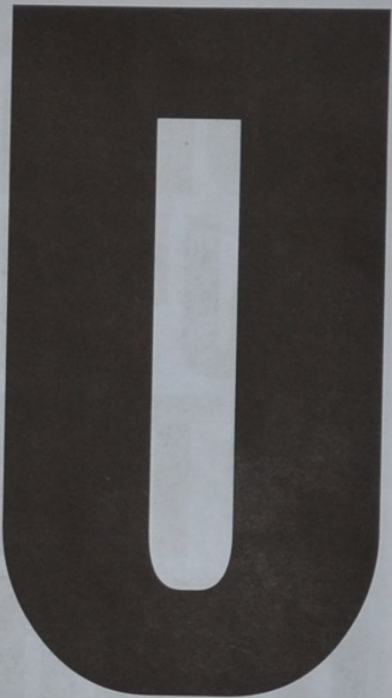
ברוכים הבאים למקום הכי סודי במוסד לביטוח לאומי: אגף החקירות. כאן נמצאים 130 חוקרים, שתפקידם ללכוד זייפנים, רמאים וסתם ישראלים שמנסים לקבל כספי ציבור שלא מגיעים להם. מצד שני, ביותר מדי מקרים מתברר שיש חוקרים שתחת סיפורי כיסוי חודרים לבתים פרטיים ובניגוד לחוק מצלמים בסתר נכים, מרגלים לאורך שנים אחרי אמהות חד-הוריות כדי לגלות בן זוג בחייהן ומנסים להציץ לתוך מקורים או למצוא תחתונים של גבר זר אצל נשים שמבקשות מזונות. ולפעמים, את המחיר של כל זה משלמים הנוזקים באמת. המוסד לקיפוח לאומי - כתבה שלישית בסדרה

שוש זולא • איורים: שחר קובר

המוסד
לקיפוח
לאומי
כתבה שלישית בסדרה

"בתחילה היסתי, ואז הוא ביקש ממני כוס מים. בכלבולי הרב ובמצבי הנפשי הקשה – לא יכולתי לעמוד בבקשתו ונתתי לו להיכנס. בשום שלב הוא לא הציג את עצמו כעובד ביטוח לאומי ולא הציג לי רישיון של חוקר. יותר מזה, כששאלתי אותו במה הוא עוסק, הוא אמר שהוא עובד בתפקיד סודי באזור ירושלים – וסירב להרחיב".

ויש עוד משהו שסיגל לא ידעה: שהחוקר גם מצלם אותה בסתר. "רק בתוך ביתי, כשאנינו לברי, אני הולכת שלא בעזרת מקל הליכה", טוענת סיגל בתצהירה, "אני מכירה צפה בביתו ישרה ואין מדרגות, ואני מכירה כל פינה בביתו ויודעת היכן להישען, כשאני מרגישה שאני הולכת ליפול... כך היה גם הלכה להביא לבחור כוס מים, כפי שביקש. ביננו לחוקר היו צילומים שלה הולכת בלי מקל".

"החוקר פשוט עבר עליה, ביקש ממנה כוס מים, או סיגל נשענה על הקירות כשהלכה להגיש לו ולא הלכה עם מקל – זה היה כל הטאד", טוען פרקליטה של סיגל, עו"ד מרק לייזרוביץ. "אחד הדברים המקוממים בתי שיש חוקרים שמפריים פסקי דין של חקירה שהוגדרו לא חוקיות, כמו במקרה הזה. הוא צילם אותה בביתה בניגוד לתוק הגנת הפרטיות. אלא שעל סמך הצילום הזה, היא קיבלה כעת זימון לוועדה הרפואית ורוצים לשלול לה את הקצבה". סיגל עתרה לבית המשפט בבקשה לפסול את הסרטון, ובית המשפט יכריע בקרוב בנושא.

לא הרבה יודעים את זה, אבל המוסד לביטוח לאומי מחויק במערך חקירות מרשים למדי. יש בו כ-130 חוקרים שפדוסים בכל רחבי הארץ. החקירות שהם מבצעים מתמקדות בעיקר בנפגעי תאונות עבודה ובמקבלי הבטחת הכנסה, מוזנות, אבטלה וקצבת נכות. במרבית המקרים עבודת החוקר היא השגת מידע והוכחות כי טענה תיו של המבוטח איננו נכונות או מוגזמות: האם, לדוגמה, למרות שאורח פנה לבקש רמי אבטלה, הוא ממשיך לעבוד ב"שחור"? האם הנכה שטוען כי הוא אינו מסוגל להזיז את רגליו מפוז בלילות במועדונים? האם הח"חורית שמבקשת השלמה למוזנות בעצם זיה עם בן זוג? בדרך כלל הממצאים מועברים לוועדות הרפואיות ומשפיעים מאוד על ההחלטה לצמצם או להפסיק כליל קצבאות. במקרים המורדים יותר – בעיקר בפרשות הונאה וחקירות מורכבות יותר, כמו למשל יזופי תלושי שכר – הוזמנו מר עבר לחידה המשטרתית הארצית לחקירות כלכליות (יאל"כ) ומוביל במקרים רבים להגשת כתבי אישום.

אין ספק כי עבודתם של חוקרי הביטוח הלאומי חשובה ומונעת מקרי תרמיות והזנאות על חשבון אזרחים שבאמצעות נזקקים לסיוע. גם אין ספק שמרבית חוקרי הביטוח הלאומי מבצעים את החקירות בצורה שקר לה ונאותה, כשלנגד עיניהם מטרה ברורה: למנוע מאנשים לשלול לכיסם כספי ציבור שלא מגיעים להם. אלא שמשרה ארוכה של תלונות ודיונים משפטיים – כולם מהתקופה האחרונה – עולה כי לעתים פעולת החוקרים בעצמה רוטמת זכויות חוקרים של מדינת ישראל, ולפעמים גם מציגה נזקקים אמיתיים כרמאים תאבי בצע.

עד כמה חורגניות עלולות להיות החקירות האלו? קחו לדוגמה את הסיפור של מיכל, תושבת הדרום ואם ח"חורית לשישה ילדים. יום אחד מיכל (שם בדוי) מקבלת

מכתב מהביטוח הלאומי, הקובע כי מכיוון שהיא זיה עם גבר ("ידוע בציבור"), לא מגיעה לה קצבה. אבל זה לא הכל: הביטוח הלאומי רושע עכשיו רטרואקטיבית את כל הכספים שקיבלה במשך 20 שנה. מדובר בלא פחות מאשר כ-500 אלף שקל. מיכל החליטה להיאבק ופנתה באמצעות פרקליטה, עו"ד איתן ליברמן, לבית המשפט.

במהלך המשפט התברר עד כמה היו נחרשים חוקרי הביטוח הלאומי להוכיח שמכל בעצם שיקרה כל השנים. לבית המשפט הוגש מוכר פנימי שהעביר פקודת תביעה עות הברית הלאומי למחלקת החקירות, ובו הורה לבעצ נגדה חקירה, "עד להחלית התביעה". חמש שנים לא כל כך תמימות נמשכה החקירה, שהייתה על פי פסק הדין, "חקירה מקיפה ומעמיקה על אודות התובעת ואורח חייה. בחקירה זו נטלו חלק כמה חוקרים והיא כללה תחקורים רבים של התובעת עצמה ושל המקורבים לה, ביקורי פתע בדידתה ומעקבים". עוד הוסיפו השופטים, כי "לא נסתרו מעינינו פגמים שנפלו בנייהל החקירות ובתנהלות החוקרים". ביוני 2010 פסק בית המשפט לטובת מיכל וביטל את הדישה לתשלום חצי מיליון השקל. החלק השלישי של סדרת הכתבות "המוסד לקיפוח לאומי" יעסוק בפעילות כמעט שאינה של הביטוח הלאומי: החקירות נגד מבוטחים המבקשים סיוע. כמו במקרים אחרים, גם כאן מתברר שכאשר פעילות מתנהלת בצללים – לעתים רבקה בה משוהו שם החשכה.

איפה המיליארדים?

בהגדרתו הבסיסית ביותר, המוסד לביטוח לאומי "מפוקר על הביטוח הסוציאלי של תושבי ישראל". עיקר פעילותו היא בסיוע לאזרחים בעת משבר: פיטורים, נכות, תאונות עבודה ועוד. המספרים מרשימים: המוסד לביטוח לאומי משלם כ-65 מיליארד שקל בשנה למוטחים באמצעות קצבאות וגמלאות. אלא שעל פי ההערכה, כחמישה אחוזים מהסכום הזה מגיעים כסופו של דבר למתחזים. במילים אחרות, כ-3.3 מיליארד שקל בשנה – סכום עצום לכל הדעות – פשוט נעלם מים לכיסיהם של קומבינטורים כאלו או אחרים. כדי להילחם בתופעה המכונה ערת הזקם מערך החקירות של הביטוח הלאומי. כיום מנהל לים חוקרי ביטוח הלאומי כ-39 אלף חקירות בשנה (נכון ל-2011). החקירות מתנהלות בכל קשת התביעות עות המוגשות לביטוח הלאומי, אבל בשנים האחרונות בולט במיוחד מספרן של החקירות בשני תחומים עיקריים: נפגעי עבודה והבטחת הכנסה. מי שמחליט אילו מהאזרחים שפנו לביטוח הלאומי יזפנו לחקירה הם בדרך כלל פקודי התביעות בסניפים השונים. כאן אולי טמונה חלק מהבעיה. "מתן סמכות כוח לפקודת תביעה, בהיעדר כל בקרה ובחינה של עין נוספת, הוא דרקוני", קובע עו"ד אבי בריסק.

סיגל פתחה את הרלת והביטה בצעיר הזר שניצב מולה. לרגע ניסתה להיזכר: האם היא מכירה אותו? האם נפגשו פעם? האם מצבה הנופני מונע ממנה לוהות אותו? שנה וחצי לפני היום שבו הופיע הבחור המסתורי על מפתן דלתה, פילח כאב עז את ראשה והוא איבדה את שיווי משקלה והתמדרטטה. בבית החולים התברר כי סיגל, בשנות ה-40 לחייה, לקתה באירוע מוחי קשה. "אני מוגבלת בכל תנועותיי, מאבדת שיווי משקל ונופלת נכות", תיארה את חייה מאז אותו יום בתצהיר שהגישה לבית המשפט. "אני אובדנית ונטולת תרופות פסיכיאטריות ות'רופות ללב. באופן כללי, אני מטופלת אצל גניורולוג, פסיכיאטר, פסיכולוגית, ריאוח, אורולוגיה ומגוון רופאים נוספים. למעשה, כמעט אינני יוצאת מהבית וכשאני יוצאת, אני הולכת עם מקל הליכה ומלווה באחד מכני משפחתי – שכן אני נופלת הרבה". כשפתחה לביטוח הלאומי, נקבעו לה 100 אחוזי נכות. סיגל (השם בדוי) קיוותה שבכך תוכל להתפנות למאבק האמיתי שלה: התמודדות עם מחלתה ועם הטרגריה של חיים שהשתנו בבת אחת מהקצה אל הקצה. היא לא יכלה לדעת שלביטוח הלאומי יש תוכניות אחרות לגמרי. והיא לא יכלה לדעת שהצעיר שניצב בפתח דלתה הוא חוקר של הביטוח הלאומי, שנשלח לבלוש אחריה. "האיש שהופיע עם של הודעה", טוענת סיגל בתצהירה. "הוא אמר שהוא מעוניין לרכוש דירה בבניין ושנמסר לו כי דירתו מיועדת למכירה. אמרתי שאנינו מוכרת, אבל הוא התעקש להיכנס".

לא לון נקבעו 20 אחוזי נכות על רקע נפשי. יום אחד הופיעו בביתו שני אנשים שטענו כי הם טכנאים של חברת "הוט". אלו הכניסו אותם, מבלי שידע כי הם חוקרי הביטוח הלאומי שמצלמים אותו בסתר, בפרטיות ביתו. "אין מקום כי צילום שכזה יושג תוך התחזות של חוקרי המוסד לביטוח לאומי לגורמים אחרים", פסק בית המשפט. "התנהגות כזאת אינה ראויה ומנוגדת לדיון"

הוא יודע בדיוק על מה הוא מדבר: בריוסף היה עד לפני ארבע שנים ראש אגף החקירות של הביטוח הלאומי. 17 שנה מילא את תפקיד הדיכוי, ולדבריו, בתקופתו נוהל בממוצע כ-45 אלף חקירות בשנה על ידי "חוקרים מנוסים, מיומנים ורגישים ביותר הממלאים תפקידם כדוף".

או מה הבטחה בכך שמקדי התביעות הם שמפנים לחקירה? הרי הם ממונים את התיק דבי טוב, לא?

"למקדי התביעות נוח מאוד לתת הדיכוי לטובת כשישנה חקירה בתיק. משמעות הדיכוי צאות חקירה בתיק היא הכיטיב הטוב ביותר להחלטה בעניין התביעה. דבר זה מסביר את ריבוי החקירות שלא לצורך".

בריוסף טוען כי הבטחה היא החלטה מי עובר לחקירה. "ויסות נכון, פיקוח והפניית חקירות במקרים ראויים וכוונתם ובעלי משמעות מספיק גבוהה – יביאו לחיסכון רב ותר נכספי ציבור. מיקוד החקירות הללו בתיקים 'כבדים' יכול למנוע חקירות סרק והטרדה של מבוטחים, ובכך גם טיב ואיכות החקירה יהיו טובים יותר".

היום בריוסף מייצג לקוחות שתובעים את הביטוח הלאומי, ולא פעם ולא פעמיים נתקל בפעולות חקירה חוקיות אך בעייתיות, כמו מה שהוא מכנה "פתיחת מקרה". חוקר התוחמת מקור של תובע כדי להתרשם כמה אוכלי יש בו. "פתיחת מקרה" לאם חד-הורית התובעת הבטחת הכנסה היא דבר שבראש ובראשונה פוגע גם בחוקר עצמו, המרגיש חוסר נוחות לבצע פעולת חיפוש מעין זו, ודאי שהיא פוגעת במבוטח".

אלא שפעמים תרגולי החקירות הוציאו את גבולות "חוסר הנוחות" ומתמקמים באיזורים המפורים של החוק. כמבואר את השנה מתת בית המשפט בקצות חרפה על שני חוקרי ביטוח לאומי שהתחוו לעוברי חברת הכבלים הוט, ובתואננו זו נכנסו וצילמו כסתר ובניגוד לחוק הגנת הפרטיות את אלו (שם בדוי).

לאילו נקבעו 20 אחוזי נכות על רקע נפשי. החוקרים של הביטוח הלאומי הודוה, כאמור, טכנאי הטלוויזיה בכבלים וצילמו סרטון וידאו של אלו. הסרטון נשלח לוועדה הרפואית – ששללה את תביעתו. האם השליטה מוציאה את לאה זה איננו העניין כאן. העניין הוא שעוברי גוף מלתי מותחים מתעוררים אורח במקום הפרטי ביותר – בתוככי ביתו. אפילו משטרת ישראל מנועה מלעשות זאת ללא אישור מוספט.

אלו עתה לבית המשפט באמצעות פרקי לישו, עו"ד ניב ברנו, וביקש שיוהר לפסל את סרטון הווידאו. בית המשפט קיבל את בקשתו. "הגם שנכון הרב, שרשאי המוסד

תגובת דובר המוסד הביטוח לאומי חיים מוטוס: "המוסד הביטוח לאומי משלם בשנה כ-65 מיליארד שקל בקצבאות ובהטבות שונות לכשלושה מיליון מאזרחי המדינה. חובתנו לדאוג לכן להקצבאות יגרו עו למוי שוכאי לכן, ולא למוי שאינם וכווי המבוטחי להיות, לעתים, חולים ונכים ולעתים למוי שאין להם הכנסות. סך החקירות המתבצעות בשנה כ-40 אלף.

"על פי אומדנים, כך הוונאה כלפי מוסדות הביטוח הלאומי בעולם עומד על כחמישה אחוזים מנת שלומים. בארץ מדובר בהונאות ביוסיף של כארבעה מיליארדי שקלים בשנה – סכום מוכיח היכול להיות מנוי תב לשיפור מצבם של האוכלוסייה החלשות.

"אות הדרכים להילחם בהונאות הינה לאסוף ראיות ולחקור במקי צועיות ובהניגות כדי להניע לחקר האמת. המקצועיות מתבטאת גם מירע הינו הכרח, במציאות מורכבת של ניסיונות להעצים פגיעות רפואיות במנגלה לוכית להתבט ולגמלאות על חשבון הציבור. מובן שהשימוש באמצעי זה הייב להיעשות ונעשה במסגרת החוק וההגנות הניתנות לחוקר בעת מילוי תפקידו ותוך שמירת זכויות הנחקר.

איתן, נכה בשיעור 50 אחוז, כבר חש רדוף על ידי החוקרים של הביטוח הלאומי. "תשעה סרטונים הפיקו עליי עד היום, את קולטת? מכוונים עליי מצלמה כמו מכונת ירייה, לרגע שיקרה נס ואזי רגל או ארים משהו, ויוכלו לבטל לי את הקצבה. פעמיים עידערו על ההחלטה לתת לי קצבה רק על סמך הסרטונים האלה - ופעמיים זכיתי, אבל הם לא מרפים"

חוקים רבים, תוך פגיעה מהותית בו כיותיהם של הנזקקים האמיתיים".

תרגיל המראות

כל האנשים שעימם שוחחנו מסכימים שיש צורך בחקירות של הביטוח הלאומי ושחשוב להמשיך ללכוד את הרמאים והע' בריונים. רק שבררר, הסיפורים החקירות מנגיעים לעתים לאבסורד על גבול האכ' ודיות. הגה דוגמה: "טיפלנו בתביעת נכה בארבע גפיים שסובל ממחלה ניוונית קשה", מספר אלוו אהרונו, מנכ"ל "זכותי", חברה המסייעת לתובעים מול הביטוח הלאומי. "ראו קיבל רכב מיוחד מהמוסד הביטוח לאומי, בעלות של מיליון שקל. הוא נוהג בו באמצעות ג'ויסטיק – מעין מקל שמזוו ומינה, שמאלה ולצדדים. כל הזמן החוקרים היו מסרידים אותו ועושים לו קונצים, כדי לבדוק אם הוא מרמה, ועל סמך הצילומים זימנו אותו הלוק ושוב לחקירות".

אלו קונצים למשל?

"לפני פחות משנה הוא רצה להיכנס לרכב וגילה ששתי המראות הגדולות מקר פלות. אלו מראות חזקות ומאסיביות, ודי קשה לקפץ. ארבו לו ברכב מוסתר עם מצ' למת, והוא הסומכב שעה סביב הרכב, עד שעברי אדם ברחוב ועזר לו. הוכחנו שעשו

הפעיל חוקרים בעניינו של מבר טח – במקום שבו התעורר בלבנו חשד של התחזות או הולכת שולל – ברור שאין להרחיב את זכותו זו, כך שתכלול צילמו של אדם ברשות יחיד – רב העומד בניגוד גמור לחוק הגנת הפרטיות", קבעה השופטת הרס יהלום. עוד הוסיפה השופטת: "בוודאי אין מקום כי צילום כשהו ישג תוך התחזות של חוקרי המוסד הביטוח לאומי לגורמים אחרים, ובדרך זו להשיג דריסת רגל בדרכי עורמה בביתו של המבוטח או של משפחתו. התנהגות כזאת אינה ראיה ומנוגדת לדיון אין מקום להכשיר התנהגות כזאת, ובכך תלת יד לפגיעה חמורה בזכויות הפרט ובי צנעת הפרט של מבוטח".

השופטת קבעה, שהועדה הרפואית עשתה שימוש בקלטת "שהושגה באמצעים לא כשרים", והרתה להביא את צניינו של אלוו "כפני ועדה כדי רכב חדש, שלא יועמרו בפניה הפרוטוקול' לים של ועדת הערעורים ולא תוצג בפניה הקלטת האמורה".

"תפקיד חוקר במוסד הביטוח לאומי הוא למנוע נזבולות, כדי שלא יעשק את כספי הציבור – וזו מטרה ראויה, אומר עו"ד ברנו. "אבל נראה שבררך אליה, יש שמנמים בכל כוחם להזיח ולהעדיק את משכורתם, ובמקרים לא מבוטלים על פועלים כשיטות לא חוקיות ועובריים על

* הביטוח הלאומי: "חובתנו לדאוג להקצבאות יגיעו לזכאים"

בנפרד מכן זוגה תקבל קצבת הבטחת הכנסה הינו, שאין בנייהם מגורים משותפים ושבו הוגו אינו תורם להכנסת המשפחה. לכן, כשיש חשד שלמרות הצהרת המבוטח/ת למגורים נפרדים, ישנם מגורים משותפים בין בני הזוג וישנה הכנסה נוספת, אני בודקים האם בני הזוג גרים יחדיו או בנפרד וכן האם בין הוגו משלם ותורם להכנסה של המשפחה.

"החוקרים עושים מלאכתם נאמנה, פועלים על פי הנהלים והסוד האתי המחמירים בשירות הציבורי. עם זאת, אם מתקבלת תלונה על התנהלות לא הולמת של חוקר, היא נבדקת לנפשו של עניין, ואם נדרש, מוסקת מסקנת בהתאם."

לגבי התחזות: "הוק המנהל את חוקרי הביטוח הלאומי הוא שהצגתם כאחרים חויבת להיות במסגרת החוק, ומסוננת לתכלית ראויה, מיד' תית וסביבה בנסיבות העניין, וכן מאונת בין זכותו של האורח להליך ראוי לבין חשיפת האמת. יש לציון שלפני כשהו תורדו הנהלים וניתנה הוראה לחוקרים לא לתתחזות לעובדי ארגון, גוף קיום או בעלי מקצוע החייבים בריוסי ועוד.

לגבי חקירת עולמי: "בקרוב החוקרים ישנם דוברי ערבית, רוטית ואמד' רוית. והענייית הינו שהחקירה תתנהל בשפה המובנת לנחקר. אם החוקר טוען שאינו מבין את השפה, מוזמן מתרגמן".

